

Verslag van de boerderij in 1903.

Zoals in het vorige verslag wordt gezegd de winter vroeg ingevallen, na Nieuwjaar was het soms nog vrij koud doch schaatsenijis was het niet. De lucht was droog met weinig neerslag. Dat was dan ook van dien gevolgen dat de grond droog was en dat we reeds de **18_den_ Maart** onder gunstige omstandigheden konden beginnen te zaaien. Dat prachtige voorjaar bleef aanhouden tot den 29_sten_ Maart. Het zaaien was toen op een stuk vlas en de bieten na gedaan. Genoemd stuk vlasland was reeds voorgeëgd doch de regen overviel en was er in dien tijd van zaaien geen sprake meer. Eerst den 11 April kon dit ten deele plaats hebben onder slechte omstandigheden. De eene **slagregen of hagelbui** volgde de andere, met **ellendig koud weer**. De grond werd als een moeras zoodat men er zelfs niet op kon loopen, laat staan het te bewerken. Het eerstgezaaide zaad dat reeds in grond stond leed geducht van de kou, terwijl het andere zaad dat op moest komen door de natte zijn kiemkracht verloor. Dientengevolge kreeg men eenigszins hollen stand. Ook het vlas kwam niet volledig op terwijl vele planten afstg_. [afstierven] en later opnieuw met twee stengels omhoog groeiden. De regen hield steeds aan, nam een toe dan af in hevigh_. [hevigheid]. Dit duurde tot den 12_den_ Mei. Het begon toen op te weers en konden we den **14_den_ Mei** de laatste buiten zaaien. Van dien tijd af hadden we eene droge periode, wat te nog menig landbouwer van dandwas [?] om de laatste stukken haver **te zaaien** terwijl bijna allen nog een of meer stukken vlas moesten zaaien.

Het overgebleven winterzaad en de jonge klavers deelden mede in het slechte winter-weer, wij vanwege vochtig en slechte tarwe voor de helft omploegen, velen moesten bijna alles **herzaaien** zoodat er over 't geheel slechts weinig winterzaad was. De roode klavers waren uitgedund en zeer laat. Het koolzaad had weinig geleden en stond uit-stekend. Bij het mooie weer van de laatste helft van Mei begon het zaad zich te ontwikkelen en konden we de bedorven grond van boven door schoffelen en eggen weer wat los maken, terwijl het wieden zijnen gang ongehinderd kon gaan. Dit weer hield stand tot den 5_den_ Juli. Veel had zich toen in dien mooien tijd **hersteld**. Dit koren zoowel als erwten, boonen, bieten enz. stonden er voor 't geheel uitstekend voor. Plan-tenziekten kwamen betrekkelijk weinig voor. Alleen sommige stukken haver hadden te lijden van vochtig of de **nematodenziekte**. Minder was het gesteld met het vlas. Dit produkt koren wilde zich niet weer volledig herstellen. De stand was en bleef onvoldoen_. [onvoldoende] terwijl het tevens onregelmatig en langzaam omhoog groeide. Het jonge klaverzaad had... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het Zompige Voorjaarsdrama van 1903:** Waar Allersma in de latere jaren 1904 en 1905 klaagde over de zomerdroogte, legt hij hier het tegenovergestelde drama vast. Na een hoopvolle start halverwege maart sloeg het weer in april 1905 volledig om in een koude, natte catastrofe. De eene slagregen en hagelbui volgde de andere op, waardoor de vette Groningse kleigrond veranderde in een onbegaanbaar "*moeras*". Het pas ingezaaide vlas- en haverzaad rotte simpelweg weg in de modder of verloor zijn kiemkracht door de aanhoudende kou.
- **Extreme Vertraging van de Inzaai (Mei):** De situatie was zo uniek dat de voorjaarsinzaai pas halverwege mei (!), na een droogteperiode vanaf 12 mei, kon worden afgerond. Allersma noteert dat menig herenboer in de Noordpolder rond 14 mei "*nog de laatste stukken haver te zaaien*" had, een werkje dat normaal gesproken al in maart of uiterlijk begin april geklaard had moeten zijn.

- **Wintertarwe Omgeploegd:** Net als in de latere jaren bleek de wintertarwe slecht bestand tegen het grillige Nederlandse winter- en voorjaarsweer. De stand was zo belabberd dat Allersma de helft van zijn tarwepercelen noodgedwongen moest omploegen. Veel collega-boeren in de omgeving moesten zelfs hun "*gehele*" wintergraan vernietigen en noodgedwongen overschakelen op zomergewassen.
- **De Nematodenziekte in de Haver:** Onder de plantenziekten noemt de auteur specifiek de *nematodenziekte* in de haver. Dit verwijst naar een zware aantasting door het havercistenaaltje (*Heterodera avenae*), een parasitaire bodem-nematode (rondworm) die de wortels van het graan infecteert, waardoor de planten geel verkleuren, dwerggroei vertonen en de oogst hol en schraal opkomt.
- **Bodemherstel door Handwerk ("Krabben en Schoffelen"):** Zodra de grond half mei eindelijk opdroogde, moesten de knechten en de koppelarbeiders direct aan de slag om de "*bedorven grond*" (de door de slagregens volledig dichtgeslagen en hard geworden toplaag van de klei) handmatig los te eggen, te krabben en te schoffelen. Dit brute handwerk was essentieel om weer zuurstof bij de verstikte wortels te krijgen.

...beteren stand en groeide zelfs regelmatig in lengte, doch bleef te slap van stengel. Het slechtste was het met de aardappelen gesteld. Konden zij nog tamelijk herstellen, t.o.v. spuiten, was de stand bepaald slecht. De pooters waren in den grond verrot.

In 't laatst van Juni en begin Juli konden we het hooi onder gunstige omstandigheden binnenhalen. Daar het weder zich steeds vast hield op het buitengewoon natte voorjaar, hadden we alle hoop op eenen mooien zomer, maar — op zondag **den 5_den_Juli** begon het met een **onweerslucht** te regenen en wel zoo als 't scheen niet te meer op te houden. Dag in dag uit; week in week uit; maand in, maand uit aldoor regen en nog eens regen. Geen kalme zoel regens maar steeds **geweldige stortregens** en daarbij zeer koel. Onder deze omstandigheden moest het koren rijpen en geoogst worden. Met het regelen [oogsten] ging het dan ook zeer slecht. Een paar dagen was het soms prachtig weer zijn met gewoonlijk eenen oost wind en dan werd alles gedaan om zooveel mogelijk te bergen. Tot laat in den avond werd dan soms geschelft en gehokt. Pas na een drooge dagen er op elkaar volgden hoe geweldiger de regen weer los brak. Het duurde steeds voort totdat eerst den **25_sten_Sept.** het witkoren binnen was. Het laat zich begrijpen dat alles geleden, soms veel geleden had. De gerst was grauw geworden. Dit vlas vooral had veel geleden en de vrijwel in waarde verloren het was bruin geworden. Sommige stukken waren zelfs totaal zwart. De bilgen [?] gingen dan ook alle weer naar huis, zoodat van de zomerscheep op in enkele uitzonderingen, van niets kwam. Ook de erwten en boonen hadden veel geleden. De 2_de_snedeklaver kregen we toevallig goed binnen. Ook dit jaar hebben de ruiters hunne volle waarde getoond, alleen bij sterke winden slaan soms velen tegen den grond.

De qualiteit was van een en ander verschillend wat men op voorgaand tabelle kan zien.

In 't laatst van Sept had we ongeveer eene week prachtig weer zoodat toen het land nog wat geploegd kon worden. Daarvan was in den zomer weinig gekomen. Op den 30_sten_september zijn we begonnen te zaaien en kregen we 't zaad onder gunstige omstandigheden. Daarop begon de **ellende opnieuw** en wel zoo **verschrikkelijk** dat men verscheidene dagen onnoodig met geen paard in 't veld kon verkeerren. Het water in de sloten stond geheel op de wendakkers. Dit andere zaaien kon dan ook eerst later en onder slechte omstandigheden gebeuren. Velen hadden dan ook slechts weinig winterkoren gezaaid. Eerst den 21_sten_Oct_. waren wij met het zaaien klaar. Tot overmaat van

ramp werden toen nog vele gezaaide stukken door **slak verwoest**. Onze koolstoppelgrond onderging ook dit lot. Het overige ontwikkelde zich erg goed doch bleef klein; alhoewel... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Verrotte Pootaardappelen:** Allersma opent met een zwaar landbouwverlies. Door het extreem natte en modderige voorjaar van 1903 (zoals op de vorige bladzijde beschreven) was de bodem zo langdurig zuurstofarm en drassig gebleven dat het kostbare pootgoed ("*de pooters*") simpelweg in de Groningse klei was weggerot voordat het stevige wortels kon schieten. Zelfs intensief spuiten mocht niet meer baten.
 - **De Eindeloze Zondvloed van Juli tot September:** Dit is een meteorologisch kernfragment. Allersma beschrijft hoe het weer op zondag 5 juli 1903 omsloeg in een ware zomercatastrofe. Maandenlang viel er non-stop koelere neerslag en geweldige stortregens. De impact op de granen was desastreus: de gerst verloor haar gezonde, goudgele kleur en werd "*grauw*", terwijl de vlasstengels op het veld letterlijk weggroten en "*bruin*" tot "*totaal zwart*" kleurden, waardoor de commerciële vezelwaarde volledig verdampte. De graanoogst sleepte zich daardoor voort tot de ongekend late datum van **25 september**.
 - **Onbegaanbare "Verschrikkelijke" Akkers:** De herfstbepalingen vanaf oktober 1903 waren zo mogelijk nog extremer. Allersma gebruikt zware bewoordingen als "*de ellende opnieuw*" en "*zoo verschrikkelijk*". De kleigrond was door de watermassa's zo vloeibaar geworden dat men "*met geen paard in 't veld kon verkeer*" zonder dat de zware trekpaarden tot hun knieën in de modder wegzakten. Het water uit de overvolle poldersloten stroomde zelfs over de wendakkers (kopakkers) heen.
 - **Slakkenplag vernietigt het Winterzaad:** Alsof de modder nog niet genoeg was, kreeg het net ingezaaide winterkoren te maken met een biologische destructie: "*tot overmaat van ramp werden toen nog vele gezaaide stukken door slak verwoest*". Door de aanhoudende, extreme nattigheid en het uitblijven van nachtvorst beleefden de naaktslakken een enorme populatie-explosie. Ze vraten de jonge, pas ontkiemde groene graanspruitjes (onder andere op de koolstoppelgrond) tot de bodem toe kaal.
-

...nieuwe kool welke eenen uitstekenden stand had werd zelfs goed. Het bietenrooien ging slecht en was eerst den 22_{sten} Oct. gedaan. Dat werk was een en paar bui uitbeleen [?] met behulp van eene vrouws voor f 1.60 per kist op wagens loonen. Het aardappelrooien ging ook niet best. Bij menigeen broeiden ze de ? pas na te rooien. Het herfstploegen ging zeer zwaar vooral voor de kantpaarden die bijna niet over het land konden komen. Eén dag hebben we zelfs 5 paarden voor den ploeg moeten spannen. Het ploegen was dan ook eerst den 14_{den} Dec. gedaan. Vanaf nu bleef het weer goed. In 't laatst van Nov. viel er reeds vrijwel sneeuw doch was het spoedig weer weg. December was prachtig. Eerst zacht zonder neerslag, later mild winterweer droog met vorst, doch niet koud. Eerst den 21_{sten} van deze maand begon het dichte te vriezen, en liet het zich aanzien dat met eenige dagen de ijsbanen geopend konden worden.

Werkvolk was er steeds voldoende te krijgen en waren de daghuren als vorige jaar. In 't midden 15 ct., voor ploegen 12 ct. per uur of op eigen kost. Alleen de enkele mooie dagen moest los volk duur betaald worden. In 't schoffelen werd met 20 - 25 ct. per uur betaald ter-wijl het zichten over 't

algemeen duur was omreden alles plat en door elkaar op den grond lag. In den herfst en winter waren de loonen als gewoonlijk f 1.25 en f 0.75 op eigen kost.

Weiderij in de grasen klaverlanden, was in dit jaar altijd ruim voldoende ofschoon er veel door natte verloren ging. De eerste snede klaver was wat de quantiteit betreft beneden het middelmatige; de 2_de_ snede snede was echter goed. De nieuwe klavers die ook niet te goed stonden leverde weinig op. De ? kenden er ook niet wegen vanwege de natte. Het gras was vroeg op en moesten de koeien den 10_den_ Oct._ reeds allen gestald worden. Het bietenloof kwam ons toen goed te pas. De 17 stuks vee konden 40 dagen lang zonder eenige toevoer van voeder van dat loof genieten. De paarden konden toen nog tot half Nov. buiten blijven doch moesten geregeld bijgevoerd worden.

Wat de buitengewone werkzaamheden betreft dient te worden medegedeeld dat op Uek._ 1 de middensloot is gedempt met zo._ grond terwijl aan weerszijden van de laagte 10 m._ van elkaar 2 straten buijzen zijn gelegd met afloop naar 't Noord. In Perg._ 3 zijn 6 nieuwe straten buijzen gelegd op een afstand van 13½ el._ van elkaar terwijl de aanwezige straten in de laagten 2 in de lengte en 1 overdwars aan de einden worden opgegraven en herlegd. Van de nieuwe straten is de afloop naar 't Zuiden. Van de ouden naar beide einden.

Het koren werd voor 't grootste gedeelte nl. 1130 zk._ [zak] met de stoomdorsch-ma-chine afgedorschen en 61000 klg._ stroo machinaal gepersd. Het vlas is in dezen winter door drie losse werklieden gerepelt voor 52 ct. p._ 100 klg._ en zoovoort bij uitbedding plus jongen...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **5 Paarden voor één Ploeg:** Door de extreme wateroverlast van het rampjaar 1903 was de Groningse klei veranderd in een zompige modderpoel. Het herfstploegen was loodzwaar, vooral voor de *kantpaarden* (de paarden die over de glibberige, ongeploegde rand van de vore moesten lopen). Allersma noteert dat hij op een dag zelfs **vijf zware werkpaarden** tegelijk voor één ploeg moest spannen om überhaupt door de modder te komen.
 - **Duur "Zichten" van Gelegerd Graan:** Het maaïen (*zichten*) van het koren was deze zomer extreem duur. Door de aanhoudende zware stortregens lag het graan namelijk "*plat en door elkaar op den grond*". Dit volledig gelegerde graan kon niet efficiënt worden gemaaid, waardoor de arbeiders urenlang handmatig met de zicht en de pikhaak moesten zwoegen om de halmen los te krijgen.
 - **Bietenloof als Reddingsboei:** Omdat de weilanden door de extreme nattigheid volledig kapotgetrapt en verzopen waren, moesten de koeien al heel vroeg (op 10 oktober) definitief naar de stal. Allersma beschrijft hoe zijn **17 stuks vee** vervolgens maar liefst 40 dagen lang volledig leefden van vers suikerbietenloof, zonder dat er ander duur wintervoer of hooi aan te pas hoefde te komen.
 - **Grootschalige Drainage op Uek. 1 en Perg. 3:** Om herhaling van deze waterrellende te voorkomen, werd er direct geïnvesteerd in grondverbetering. Op perceel *Uek. 1* (Uekema) werd een complete middensloot gedempt en voorzien van twee strengen gebakken drainatiepijpen ("*straten buijzen*"). Op perceel 3 (*Perg. 3*) werden zelfs zes nieuwe straten buizen getrokken op de traditionele afstand van **13½ el** (ruim 9 meter).
-

...om zoover schoon afgeritst en droog opbergen betreft.

De prijzen der produkten waren zeer uiteenlopend. Van gerst, tarwe en erwten was de prijs goed; rogge, haver en koolzaad echter laag. De vlasprijzen waren goed doch door de slechte kwaliteit bleef al het hare voor nieuwjaar onverkocht. Suikerbieten hadden een gehalte van 15.9% suiker de prijs was echter laag. Ook hooi en stroo waren beneden het middelmatige ofschoon het laatste tegen nieuwjaar zelfs in prijs steeg. Voor de kwaliteit en quantiteit der produkten geeft vorenstaande tabelle een duidelijk overzicht.

Het vee was 't geheele jaar door goed op prijs, soms zelfs duur. In 't voorjaar werden de beste koeien verkocht van f 200 tot over f 300.-. Het opgeld bracht in den zomer tot 38 ct._ per ½ klg levend gewicht op. Later was dit weer gedaald tot 33 à 31 ct._ Vette vee was in den herfst duur evenals vroegmelkkers en vette vaarzen. Vette ossen brachten tot f 180 op en vette koeien tot 22 à 23 ct._, *enter ossen tot f 160.-. Ook vette lammeren waren goed op prijs tot f 18 à f 22.-. Paarden, vooral de beste handels- en werkpaarden brachten goede prijzen op. Varkens waren echter goedkoop vooral in den zomer en herfst. Voor vetten kon men niet meer dan spot-prijzen van 16 ct._ per lb._ levend gewicht bedingen. Biggen kocht men in voor pl.m. f 4.00.- Eieren waren 't geheele jaar door hoog, melk echter middelmatig. Hoender en eenden als gewoonlijk gister en gort [?].*

Vele vertimmeringen hadden er niet plaats. In 't kamertje werd een **privaat** [toilet] afgetimmerd. De **grote schuurdeur** is geheel vernieuwd en vergroot. De zuidwestelijke dijsloot werd geheel vernieuwd.

Noordpolder 17 Jan._ 1904

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Kroniekjaar 1903:** Met deze pagina sluit H. Allersma zijn verslaglegging over het zompige rampjaar 1903 (met zijn mislukte vlas, grauwe gerst en slakkenplagen) definitief af. Hij ondertekent en dateert het document in de **Noordpolder op 17 januari 1904.**
- **Huishoudelijke Modernisering (Het "Privaat"):** Een schitterend cultuurhistorisch detail is te vinden bij de weinige vertimmeringen. In het woongedeelte van de boerderij werd in een klein kamertje een echt „privaat” (een binnentoilet, destijds meestal nog een chique poepdoos of vroege watercloset) afgetimmerd. Dit laat zien dat de Groningse herenboeren al vroeg investeerden in modern wooncomfort en hygiëne, ruim voor dit in de arbeidershuisjes gebruikelijk werd.
- **Sleutelen aan de Logistiek:** Allersma liet de grote schuurdeur (de *schuurdeure* waar de zware, hoog opgeladen oogstwagens doorheen moesten) volledig vernieuwen en substantieel „vergroot”. Dit was noodzakelijk omdat de oogstwagens door de vroege mechanisatie (en het gebruik van mechanische stropersers in de schuur) steeds groter en breder werden.
- **Spotprijzen voor Varkens door Voederschaarste:** Terwijl de rundveemarkt floreerde (goede melkkoeien brachten kapitale bedragen op van wel 300 gulden), stortte de varkensmarkt in de herfst van 1903 volledig in. Allersma spreekt expliciet van „spotprijzen”

voor vette varkens (slechts 16 cent per pond). De reden lag in de mislukte graanoogst door de aanhoudende zomerdreven: het noodzakelijke voer en stro waren peperduur geworden, waardoor boeren massaal en goedkoop van hun mestvarkens af wilden.
